

Kultúra

KARINTHY MÁRTON:

Ördögörcs

Az elmúlt évtizedben a magyar írók színe-java megírta saját családtregé-nyét. Lehet, hogy mind, és mostantól majd a többiek, orvosok, jogászok, színidirektorok írnak?

Van ezekben a rendszerváltás utáni múlt- és identitáskereső regé-nyekben valami nagyon szerethető, rólunk és nekünk szóló közös motívum: a vissza- és szembenézés, a „most már lehet, és ha lehet, akkor kötelesség is” felismerése. És ugyanígy van valami megejtő Karinthy Márton könyvében is. Igaz, az *Ördögörcs* szerzőjének nem elsődlegesen a kelet-európai történelemben ágyazott magántörténettel kellett megbirkóznia, de a Karinthyakra nehezédő irodalomtörténeti teher is épp elég súlyos lehet. Karinthy Márton lelkiismeretesen és kitartóan küzdött: több mint két évtized kutató- és gyűjtőmunkájának eredménye ez a két kötet. Magnóbeszélgetések, visszaemlékezések, regény- és novellarészletek, jegyzőkönyvek, keresztlevelek, házassági anyakönyvi kivonatok és kórlapok – vagyis minden, ami Karinthy, kilencszáz oldalon keresztül.

Az első nemzedék, Frigyes életéről, kávéházi szokásairól és botrá-

nyos házasságáról Böhm Arankával már sokszor, sokan írtak, és még többen beszéltek. Ennek a történetnek a legtöbb epizódja mára irodalmi közkinccsé vagy épp közhellyé vált. Erről persze az unoka nem tehet, neki ez a múlt jutott, ezzel kell hadakoznia, és meg is teszi. Össze-gyűjti amit mások, Németh Andor, Devecseri Gábor, Déry Tibor, Devecseriné Guthi Erzsébet és Kosztolányi Dezsőné megírtak, kiegészíti néhány saját, családi anekdotával és a még élő szemtanúkkal folytatott beszélgetéssel. Dokumentál, véleményez és dorgál.

„Elviselhetetlen a kortársak indiszkrécioja és örökös kukkolása. Valószínűleg ez volt életformájuk lényege.” És ahogy haladunk a történetben, egyre kínosabban érezzük, hogy mennyire igaz ez az állítás. Csakhogy ezzel párhuzamosan az elbeszélő-utód felháborodása is mindinkább hitelét veszti. Miért kell újraírni, megduplázni mindazt, ami már elsőre is sok volt? És főképp, mi szükség erre a narratori álszeméremre, ha a saját történetek, mondjuk az édesapáról, Karinthy Ferencről rendre ugyanilyen bántó személyeskedésbe fulladnak? Érzik Karinthy Márton is, hogy nem jó ez így, mintha ösztönösen viszolyogna a saját magára osztott szereptől: „Elfog a képtel, mint már annyiszor, mióta írni

próbálok: nem magánügy mindez? Másra nem tartozó intimitás? Nem méltatlan hozzám, és apámhoz is, ez a kicsinyes vájkálás egymás érzéseiben? Vagy ami még rosszabb: nem családunk olcsó kiárúsítása?” Csak épp a válasz marad el – vagy bővül több száz oldalra.

De Frigyes és Ferenc élete legalább jó „sztori”. Ha nem is mindig szalonképes, de (épp ezért) eladható. Igazán nagy bajba akkor kerül az *Ördöggyörcs* szerzője, amikor történet sincs. Karinthy Gáborról, Frigyes első házasságából született gyermekéről is olvashattunk már, leginkább Benedek István *Aranyketrecében*. A tragikus sorsú, fiatalon tehetséges költőként induló, később elborult elméjű, állandó kezelésre szoruló Karinthy fiú élete nem bővelkedik fordulatokban. A történetet tehát ki kellett volna találni, de ezen a ponton Karinthy Márton végképp csődöt mond. A „fiktív napló”, amit nagybátyja helyett ír, szépirodalomként jóformán élvezhetetlen, ráadásul alig tesz hozzá valamit a szemtanúkkal, pszichiáterekkel folytatott beszélgetések tanulságához.

Pedig a titok megfejtése kulcsfontosságú. A családregény megírásának indítéka és a történet legfőbb mozgatórugója ugyanaz a kérdés: vajon Frigyes agydagánata, Ferenc depressziója, Gábor elmebaja és Márton szorongásai közös nevezőre hozhatók-e az „ördöggyörcs” fogalom alatt? Létezik-e a különböző erő-

vel, de minden családtagot sújtó Karinthy-átok?

A regény végül nem jött össze, de talán nem is ez a legfontosabb. A valódi tét, hogy a legkisebb Karinthy fiú szembenézzen ősei és önmaga démonaival. A terápia, az öngyógyítás dokumentuma és mellékterméke ez a kilencszáz oldal. Hogy a kezelés végül meghozta-e a várt sikert, az ebből a könyvből nem derül ki, és nem is tartozik ránk. Mint ahogy maga az *Ördöggyörcs* sem.

NAGY IMOLA DÓRA

(*Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 2003, 439+434 oldal, 3480 Ft*)

BORBÁNDI GYULA:

Két világban ***Életem és pályám***

Egy ember emlékiratai ezek, és bár nem a szó klasszikus értelmében – hogy ti. valamilyen kielezett időszakban vagy helyzetben élt, koncentrált megmozdulásban vett volna részt, majd arra fókuszálna vissza írásmunkája a későbbiekben –, de azért mindeképp *klasszikusan* előadva. Vagyis: sűrű helyzetekben bővelkedett az életsorsa ennek az „egy embernek”, kielezett időszakokban - a háború, a hidegháború, az „enyhülés”, az átrendeződés idején – volt a legaktívabb, felfokozott ügyek tömkelegét